

dr. Lojze Sočan, red. prof.

Fakulteta za družbene vede

Univerza v Ljubljani

RAZVOJNE MOŽNOSTI SLOVENIJE V EU IN V GLOBALNEM RAZVOJU

Development Options of the EU and Slovenia in the Global Economy

1. UVOD

V Sloveniji ne skrivamo ambicij o dohitevanju povprečne razvitosti EU (kar pri 27 zelo različno razvitih članicah sploh ni jasen kriterij), prav tako ne skrivamo, da bi radi v obdobju manj kot ene generacije dohiteli visoko razvite družbe. V teh pogledih vodijo politiki, veliko pa ne zaostaja tudi stroka. Najbolj previdni so pri tem izkušeni podjetniki, ki so najboljša priča, kaj se dogaja v sedanjem neizprosno globalnem razvojnem okolju. Zato v uvodnem delu svoje razprave postavljam tem ambicijam ogledalo sodobnega globalnega razvoja, opozarjam na velike razlike v konceptih razvoja in strateških ciljih med skupinami članic EU, ki so do sedaj dokaj dobro uveljavile norme notranjega trga EU oziroma globalno odprtost in konkurenčnost.

Prvi naš problem pri razumevanju sodobnega razvoja v svetu, v EU in pri nas je presoja razvojne uspešnosti, ki se pri politiki in večini stroke nanaša predvsem na sistemske, makroekonomske in tržne norme notranjega trga EU ter na konvergenčne kriterije za uvedbo evra. Pri tem pa zanemarjajo v prvi vrsti vlogo in pomen institucionalne infrastrukture v sodobnem razvoju. Prav od strukture institucij v državi in regijah je v pogojih odprtosti in konkurenčnosti odločilno odvisna podpora uveljavljanju znanja, tehnološkega razvoja ter okolja za inovacije v gospodarstvu, javnem sektorju in na vseh ravneh uprave, torej na ravni 100-odstotnega ustvarjanja BDP. Prav učinkovita struktura institucij je v nekaterih članicah EU, še posebno v družbah konsenza, med katere se uvrščajo skandinavske države, do Avstrije, Irske in Švice, omogočila, da so s politikami, ukrepi in sofinanciranjem krepitve znanja, tehnološkega razvoja in inovacij pripeljale že skoraj 85 odstotkov potencialov v gospodarstvu, javnem sektorju in upravi do vrhunske konkurenčnosti in razvojne učinkovitosti. V teh državah je samo okrog 10 odstotkov potencialov s konceptualnimi, menedžerskimi, finančnimi, tehnološkimi, kadrovskimi, programskimi in drugimi problemi, medtem ko okrog 5 odstotkov po naravni poti odmira (predvsem Finska, Švedska, Irska, »Zahodna« Nemčija, Danska, Švica). Te države vse bolj uveljavljajo vrednote in politike gospodarstva in družbe znanja. Zato je v teh državah odprtost in konkurenčnost osnovni pogoj za sodobni razvoj, medtem ko vsebinsko kvalitativne in strukturne preнове gospodarstva in družbe izvajajo preko učinkovite institucionalne infrastrukture.

Vse več vodilnih svetovnih razvojnikov (npr. Thurow) zatrjuje, da bi bil razviti svet veliko bolj konkurenčno prodoren ter razvojno zdrav in varen s skandinavsko institucionalno infrastrukturo. Kitajska je v Šangaju ustanovila »skandinavski center«, saj je prepričana, da jim ameriški koncept razvoja ne odgovarja, da si z večino konceptov drugih evropskih držav ne bo mogla bistveno pomagati, medtem ko imajo skandinavske države »najboljši in razvojno najuspešnejši socializem«.

Naš velik razvojni problem je še vedno šibka struktura gospodarstva z le okrog 50 odstotki globalno uspešnih potencialov, z okrog 35 odstotki potencialov z različnimi razvojnimi težavami in potrebo po razvojni pomoči pri kva-

Izvleček

UDK: 339.92/.94:001.895(4:497.4)

V razpravi najprej izpostavljam evolucijo sodobnih razvojnih sistemov, s posebnim poudarkom na začetke prehoda od globalizacije v gospodarstvo in družbo znanja. V tej luči obravnavamo nadaljevanje procesa nastajanja Nove Evrope (EGS/EU do uvedbe notranjega trga in evra) v Starem svetu ter ocenjujem nevarnost današnjega zastarevanja večine EU (razen družb konsenza) za njen razvoj v vse bolj dinamičnem Novem svetu. V teh pogojih bo Slovenija lahko dosegala globalno konkurenčnost ter dohitevala visoko razvite članice EU predvsem z nadgradnjo sedanjih pretežno lastninskih povezav s tehnološko-inovacijskimi povezavami in mrežami znanja med gospodarstvom, univerzo, inštituti in celotno družbo na domači in globalni ravni.

Ključne besede: razvojni sistemi, globalizacija, razvojno dohitevanje, gospodarstvo in družba znanja, tehnološki razvoj, inovativnost, governance

Abstract

UDC: 339.92/.94:001.895(4:497.4)

The paper elaborates on the contemporary evolution of world development systems, paying particular attention to the emerging transition from globalisation towards a knowledge-based economy and society with sustainable development. In this context the long-term evolution of the EEC – EU, up to the single market and the euro, might be defined as the creation of a New (changing) Europe in an Old (static) World. On the contrary, we are witnessing now an ageing process of the majority of the EU (except the consensus societies) in a dynamically changing New World. In order to catch up with advanced societies, Slovenia is facing an upgrading process of its present "ownership capitalism" with domestic and global technological and innovative networks.

Key words: Developmental systems, globalization, catching-up, knowledge-based economy and society, technological development, innovativeness, governance

JEL: O31, F15

litativni prenovi ter okrog 15 odstotki potencialov brez možnosti za samostojno prenovu oziroma v odmiranju. V neuspešni polovici te strukture je tudi okrog 12.000 podjetij z izgubami in več kot 80.000 zaposlenih v teh podjetjih; večina teh spada v skupino z nad 150.000 aktivnega prebivalstva z nedokončano ali končano samo osnovno šolo. Če k temu dodamo še brezposelne, nizko raven usposabljanja zaposlenih in brezposelnih ter nizko mobilnost dela in kapitala pri nas, ugotavljamo še vedno dokaj nizko raven zaposljivosti v slovenskem gospodarstvu. Boljše stanje je v javnem sektorju zaradi višje usposobljenosti kadrov, pa tudi višje zaščite pred tujo konkurenco. Javna uprava razpolaga z boljšo strukturo kadrov, vendar je njen razvojni koncept razvojno zastarel in izredno problematičen. Tudi Slovenija bo končno morala čim prej spremeniti svoj dosedanji koncept razvoja »razmeroma pridnega učenca EU« pri uvajanju sistemskih, makroekonomskih in tržnih norm notranjega trga EU (Maastricht 1992), vključno z uvedbo evra. Večino teh norm in ukrepov, vključno z valutno suverenostjo prenaša na EU. Ob nadaljnjem poglobljanju svoje globalne odprtosti in konkurenčnosti bo morala pospešeno razvijati strukturo institucij za uspešno povečevanje in prenos znanja ter krepitev svoje tehnološko-inovacijske, gospodarske, družbenopolitične, okoljske in kulturne identitete v okviru članic EU in širšega globalnega okolja.

Da je razvojni problem še večji, sta se sedanja vlada in parlament praktično poistovetila s fazo preživelega lastninskega kapitalizma v naši državi. Namesto, da bi bila KAD in SOD v zadnjem desetletju osnovna vzvoda za uspešno tehnološko – inovacijsko prenovu vsega gospodarstva in javnega sektorja, kot so to uspešno delale podobne institucije na Irskem oziroma razvojni grozdi na Finskem, sta bila, in sta v sedanji vladi še posebno, nosilca bohotenja lastninskih povezav. Zato te povezave niso le ena od osnov za oblikovanje poslovne moči, ampak postajajo vse bolj tudi vzvod za krepitev sedanje oziroma potencialne politične moči, osnova za zagotavljanje financiranja državnega proračuna in osebne bogatenja ter s tem razdvajanja naroda na zelo bogate in revne. Prav to je najhujši strup za socialno kohezijo, ki je osnova za razvojno sporazumevanje družbenih partnerjev pri prehodu v gospodarstvo in družbo znanja. S tem gradimo kapitalizem nekdanjega razvitega sveta, ZDA, Evrope in Japonske v prvi polovici 20. stoletja in v Evropi še do sedemdesetih let, v obliki nastajanja »nacionalnih šampionov«. Tak kapitalizem v principu zavrača nujne razvojne sporazume družbenih partnerjev za prenovu podjetij in institucij na osnovi tehnološko-inovacijskih povezav na domačem, evropskem in globalnem trgu. Prav spodbujanje tehnološko-inovacijskih strateških povezav vodi gospodarstva in družbe v zmagovalno sposobnost (angl. *winning performance*) z rastočo konkurenčnostjo na domačem in globalnem trgu. Še večji korak naprej, ki pa ga omogoča predvsem ustrezna institucionalna infrastruktura razvojno vodilnih držav in regij, lahko pa bi v teh prizadevanjih imele pomembnejšo vlogo tudi institucije EU, vodi v izobilje znanja narodov in vsega prebivalstva ter v visoko stopnjo zaposljivosti (npr. prožna varnost

(angl. *flexicurity*) v državah konsenza). Taka prizadevanja oblasti ter institucij države in regij pa ob visoki stopnji razvojnega soglasja družbenih partnerjev peljejo te družbe v zmagovalno kulturo (angl. *winning culture*) z vrhunsko sposobnostjo obvladovanja sodobnih tehnologij (npr. High Technology Finland 2007), do vsesplošnih inovacij v gospodarstvu, javnem sektorju in upravi ter do vodilnega položaja takih držav v sodobnem globalnem razvoju. Taka vizija prehoda Slovenije v gospodarstvo in družbo znanja pa je bila za dosedanjo in sedanjo oblast nepojmljiv in tudi nezaželen futurizem.

V razpravi zato najprej izpostavljam evolucijo razvojnih sistemov v sodobnem svetovnem tehnološkem, gospodarskem in družbenem razvoju ter zelo različno uspešnost posameznih skupin držav znotraj in izven EU pri srečevanju s pomembnimi svetovnimi razvojnimi izzivi sedanjega časa. Nato obravnavam dolgoročno razvojno okolje v EU, od t. i. »nastajanja Nove Evrope v Starem svetu, to je do oblikovanja notranjega trga EU in uvedbe evra, do sedanjega zastarevanja večine EU in EFTA, razen družb konsenza, v hitrospreminjajočem se Novem svetu« (Sočan 2006). Vizija EU, glede na njeno nebogljenost pri uvajanju norm gospodarstva in družbe znanja v tej luči ni obetavna. Zato tudi EU kot celota, razen za področje norm notranjega trga in uvedbe evra ne more biti dober zgled razvoju Slovenije, še posebno pa ne pri njenih ambicijah o razvojnem dohitevanju. So pa zato zgledi družb konsenza, kot to poudarjamo že vsaj deseti let, vredni temeljitega proučevanja ter učenja na primerih dobre prakse teh članic EU.

2. EVOLUCIJA RAZVOJNIH SISTEMOV

Grafikon 1 prikazuje prehod iz intervencionizma preko globalizacije v gospodarstvo in družbo znanja. V intervencionizmu, vodilnem sistemu dvajsetega stoletja, je država odločilno vplivala na tehnološki, ekonomski in družbeni razvoj s ciljem dosežati visoko stopnjo suverenosti in moči ter ugoden položaj v svetu. Globalizacija se je uveljavila v zadnjih par desetletjih in temelji na vzvodih kot so interes kapitala za odpravo preprek pretoku blaga, storitev, kapitala in tehnologije in za širitev nacionalnih trgov v globalni trg ter vse hitrejši razvoj tehnologij, še posebno informacijskih. V sedanjem času so že jasno vidne zasnove gospodarstev in družb znanja (daljnovidna opredelitev libbonske strategije iz leta 2000) oziroma družb konsenza z vse bolj značilnimi lastnostmi trajnostnega razvoja. Ta razvojni sistem temelji na nadgradnji globalizacije z vzvodi institucij države in regij za spodbujanje celovitega znanja državljanov, podjetij in institucij, za krepitev visoke stopnje zaposljivosti prebivalstva, za uspešno obvladovanje sodobnih tehnologij ter za omogočanje vsesplošne inovativnosti na celotnem področju ustvarjanja BDP ter z značilnim sprejemanjem razvojnih odločitev s konsenzom družbenih partnerjev. Že dosedanje ocene razvojne konkurenčnosti (IMD, WEF ...) uvrščajo praktično vse te družbe v prvo četrtino razvojno najbolj konkurenčnih držav sodobnega sveta.

Globalizacija kot vodilni razvojni sistem sedanjega časa zagotavlja do sedaj najmogočnejšo gospodarsko rast večine sveta, hkrati pa s finančnim in tržnim fundamentalizmom, povečevanjem socialne in informacijske izločenosti večine svetovnega prebivalstva ter s pospešenim uničevanjem okolja vse bolj ogroža prihodnji razvoj civilizacij tega sveta. Zato koncept razvoja gospodarstev in družb znanja z uveljavljanjem trajnostnega razvoja ponuja rešitev vse hujših problemov globalizacije, tako na regionalni ravni kot na ravni držav in globalni ravni. Posegi za sanacijo posledic globalizacije so tehnološko, gospodarsko, družbeno in politično tako zahtevni, da jih ne bo mogoče razreševati brez visoke ravni konsenza na vseh ravneh sprejemanja razvojnih odločitev – od lokalne do globalne.

Globalizacija se je uveljavila z dominacijo informacijsko-komunikacijskih tehnologij – IKT (Friedman 2006). Njihov vpliv na konkurenčnost podjetij, regij, držav in širših območij ali integracij se kaže ne le v povečevanju produktivnosti in učinkovitosti v gospodarskih dejavnostih z okrog 1/3 ustvarjenega BDP, ampak tudi, in to vse bolj, na področju javnega sektorja in celotne piramide upravnih služb, v katerih sodobne družbe ustvarjajo preostali 2/3 vsega BDP. Prav zagotavljanje osnov za večjo učinkovitost pri celotnem ustvarjanju BDP pa je izredno pomembno za proces uveljavljanja gospodarstva in družbe znanja. Na tem področju lahko zaznamo dve osnovni razvojni usmeritvi:

Prvi pristop lahko poimenujemo ameriški pristop in temelji na vrhunskem znanju elitnih univerz in inštitutov, povezanem z interesi kapitala za obvladovanje čim širšega območja globalnega trga. Tovrstna prevlada informacijskih tehnologij se širi v ZDA ter vse bolj v razvojno dinamične in obetavne azijske države, od razvitih azijskih tigrov, kot so to Japonska, Singapur in Tajvan, pa do Kitajske in Indije (Making IT, Rowen idr., Stanford University, 2007).

Drugi pristop, globalno sicer še manj uveljavljen, pa bi lahko poimenovali razvojni pristop evropskih in drugih družb konsenza. Le-ta temelji na trajnem in izredno velikem vlaganju v celovito znanje, saj je v ta proces vključen največji možni delež prebivalstva teh držav in njihovih regij. Prav celovito znanje zagotavlja tem družbah nadpovprečno visoko stopnjo zaposljivosti, ob nadpovprečnem vlaganju v raziskave in razvoj pa tudi sposobnost za obvladovanje IKT in drugih sodobnih tehnologij na vseh področjih gospodarstva, javnega sektorja in upravnih služb. S tem ko te družbe razvijajo vrhunske inovacijske sisteme, trajno povezujejo univerze, inštitute in uporabnike znanja (gospodarstvo, javni sektor, upravo) ter z množico vse zahtevnejših projektov še spodbujajo okolje za množično inovativnost v teh družbah. Ta pristop je še posebej obetaven za družbe z visoko ravnijo socialne kohezije in vrhunske usposobljenosti večine prebivalcev posameznih regij in držav. Visoka stopnja ozavešenosti večine prebivalstva ustvarja pogoje za uveljavljanje trajnostnega razvoja doma in vse bolj tudi v svetu ob istočasni visoki stopnji razvojne varnosti teh držav v globalnem gospodarstvu.

3. EVOLUCIJA RAZVOJNEGA OKOLJA V EU

Naša definicija o dosedanjem dolgoročnem razvoju in viziji te integracije je naslednja:

V prvih petdesetih letih razvoja EGS oz. EU (do uvedbe notranjega trga in evra) je nastajala Nova Evropa v starem svetu, medtem ko gre danes za zastarevanje večine EU, razen družb konsenza, v Novem (hitro spreminjajočem se) svetu. V obdobju do Maastrichta je šlo za preobrazbo vodilnih podjetij od »nacionalnih« v »evropske šampione«, po uvedbi notranjega trga in z uveljavljanjem globalizacije pa vse bolj tudi za izoblikovanje »globalnih šampionov«, grozdov, tehnoloških in poslovnih mrež, ob izjemnem porastu neposrednih tujih naložb. V tem obdobju je mogoče izpostaviti naslednje vidnejše procese:

Z uvedbo notranjega trga in evra so se v EU močneje izrazili glavni vzvodi globalizacije – kapital, trg ter informacijske in druge sodobne tehnologije.

Glede na to, da ima EU položaj supersile v svetovni trgovini in gospodarskem potencialu, dela veliko strateško napako, ker agresivneje ne uveljavlja evra kot vodilne svetovne valute.

Večina EU, razen družb konsenza, še posebno pa južna Evropa in nove članice, zaostaja v uveljavljanju vzvodov lizbonske strategije za prehod v gospodarstvo in družbo znanja. Gre predvsem za premajhna vlaganja v celostno znanje narodov (izobraževanje, usposabljanje, R&R, IKT) in njihovo višjo zaposljivost, kot tudi za izoblikovanje učinkovitih inovacijskih sistemov za povezovanje univerze, inštitutov in uporabnikov znanja ter za ustvarjanje inovacijskega razvojnega okolja za krepitev tehnološko-inovacijskih sinergij med infrastrukturo, gospodarstvom in državnimi institucijami. S tem trpi tehnološka in inovacijska sposobnost večine EU.

Posledica premajhnih vlaganj v znanje in spodbujanje inovacijskega razvojnega okolja, prevelikih vlaganj v »brezposelnost« in premajhnih vlaganj v krepitev zaposljivosti državljanov in ustvarjanje novih delovnih mest, je prepočasno prestrukturiranje večine EU. Gre za prepočasno opuščanje nekonkurenčnih in razvojno neobetavnih programov in delovnih mest ter prepočasno uvajanje delovnih mest z zahtevnejšim znanjem in tehnologijami. Tudi v tem pogledu so družbe konsenza pozitivna izjema. V teh državah je razmerje med globalno uspešnimi gospodarskimi potenciali ter potenciali z razvojnimi težavami oziroma potenciali v umiranju približno 85/10/5. Povprečje EU je okrog 70/20/10, slovensko povprečje okrog 50/35/15, medtem ko gospodarska struktura večine novih članic zaostaja tudi za Slovenijo. Na področju javnega sektorja in institucij države so razlike znotraj EU še večje. Brez izboljšanja gospodarske strukture in bistvenega porasta inovativnosti nima niti EU resnih možnosti, da bi za dalj časa zadržala pozicijo svetovne trgovinske in gospodarske supersile ter se uspešno širila, niti Slovenija ne možnosti za dohitevanje visoko razvitih družb!

Oceno zadržanja oziroma izboljšanja položaja EU kot globalne supersile danes ter v obdobju okrog ene generacije v prihodnje bo odločilno povezano z intenzivnostjo uveljavljanja norm gospodarstva in družbe znanja prenovljene lizbonske strategije. V tem pogledu ocenjujemo položaj EU v odnosu do pomembnih razvojnih območij sveta glede na intenzivno uveljavljanje lizbonske strategije oziroma njeno zanemarjanje. Prikaz v tabeli 1 zajema ocene na ekonomsko-finančnem področju, na tehnološko-inovacijskem področju, na področju družbenih, okoljskih in kulturnih (civilizacijskih) norm ter na področju upravljanja družbe in vodenja gospodarstva (angl. *governance*), s posebnim poudarkom na izgradnji institucionalne infrastrukture na ravni EU, držav članic ter njihovih regij (tabela 1).

Ocena razvojnih gibanj in položaja EU v prihodnjem dolgoročnem obdobju (tabela 1) omogoča naslednjo tezo: EU si bo v prihodnjem dolgoročnem obdobju z ustrezno institucionalno infrastrukturo zagotovila položaj svetovne supersile ter s tem osnove za nadaljnjo uspešno širitev, ter razvojno moč za uvajanje trajnostnega razvoja znotraj EU in v svetu, predvsem z nadgradnjo že doseženega notranjega trga in evra, z uveljavitvijo vodilnega položaja na področju ekonomsko-finančnih, še posebno tehnološko-inovacijskih, kot tudi družbenih, okoljskih in kulturnih norm gospodarstva in družbe znanja.

Na neustrezno raven institucionalne infrastrukture celotne EU ter politik nekaterih vodilnih članic opozarjata nedavni vrhunski srečanja v Luksemburgu in Veliki Britaniji. Na njih sta predsednika Francije in Velike Britanije brezobzirno priborila pomemben obseg kmetijskih subvencij svojima državam. Pri tem je treba upoštevati, da horizont kmetijskih subvencij sega v zgodnja šestdeseta leta prejšnjega stoletja, s ciljem odpraviti veliko prehransko odvisnost Zahodne Evrope. Pri tem sta predsednika v znatni meri pomendrala prizadevanja večine članic za uveljavljanje norm gospodarstva in družbe znanja, še posebno vlaganja v raziskave in tehnološki razvoj, s horizontom 2010 in daleč v prihodnost.

4. UPRAVLJANJE DRUŽBE IN VODENJE GOSPODARSTVA ZA PREHOD MED VISOKO RAZVITE DRUŽBE

Poglobljena stroka in razgledani politiki večkrat poudarjajo, da je za prehod v gospodarstvo in družbo znanja in obvladovanje trajnostnega razvoja najprimernejša institucionalna infrastruktura skandinavskih držav. Vse bolj uveljavljeno postaja tudi stališče, da bo prehod od globalizacije v gospodarstvo in družbo znanja bistveno zahtevnejši proces kot je bil dosednji prehod od odločilne intervencije države na področju krepitev tehnološke, ekonomske in družbene suverenosti v uveljavljanje norm odprtosti in konkurenčnosti sedanje globalizacije. Tudi statistika jasno kaže, da so države z vse bolj značilnim gospodarstvom in družbo znanja in trajnostnim razvojem še redke izjeme v svetovnem razvojnem okolju. Njihova temeljna razvojna sposobnost je prav v tem, da struktura institucij teh držav in njihovih regij pospešeno ustvarja izobilje celovitega znanja, ki ga z ustreznimi inovacijskimi razvojnim okoljem ter z ustreznimi inovacijskimi sistemi pretvarjajo v visoko stopnjo zaposljivosti praktično vsega prebivalstva, v obvladovanje in razvijanje informacijskih in drugih sodobnih tehnologij, do množičnih inovacij v gospodarstvu, javnem sektorju in upravi, s čimer omogočajo visoko stopnjo konkurenčnosti svojih proizvodov in storitev ter visoko stopnjo razvojne varnosti svojih držav in regij v vse zahtevnejšem globalnem gospodarstvu. Tako upravljanje družbe in vodenje gospodarstva zahteva ne le nov razvojni koncept nadgraditve globalizacije z znanjem, inovativnostjo ter visoko stopnjo razvojnega soglasja družbenih partnerjev pri sprejemanju razvojnih odločitev, ampak tudi novo vsebino upravljanja družbe in vodenja gospodarstva. Le-ta temelji predvsem na novih družbenih in razvojnih vrednotah ter odločilni vlogi proaktivnih politik za kvalitativno preobrazbo gospodarstva in družbe. Vse to bo za uspešen prehod med visoko razvite družbe veljalo tudi za Slovenijo (tabela 2).

Glede na dosedanjo razvojno prakso držav, ki so vodilne v globalnem razvoju, pomeni, da je treba v pogojih globali-

Tabela 1: Ocena razvojnega položaja EU v svetu danes (2007) in v prihodnjem dolgoročnem obdobju (2010+) glede na uveljavljanje lizbonske strategije (5 točk predstavlja največjo moč, 1 točka najmanjšo moč)

Država/Integracija	Vzводи globalne razvojne moči 2006 in 2010+						Potencialna sprememba
	Ekonomski in finančni	Tehnološki in inovativni	Družbeni, okoljski in kulturni	Upravljanje družbe in vodenje gospod.	Skupaj		
					2007	2010+	
EU (z uresničitvijo ciljev lizbonske strategije)	4 / 4	3,5 / 4,5	4 / 4,5	3,5 / 4	15	17	+2,0
EU (če ne uresniči glavnih ciljev lizbonske strategije)	4 / 3,5	3,5 / 3,5	4 / 3,5	3,5 / 3	15	13,5	-1,5
ZDA (s sedanjim razvojnim konceptom)	4,5 / 3,5	5 / 5	3,5 / 3,5	3,5 / 3,5	16,5	15,5	-1,0
Kitajska	3 / 4	2,5 / 3,5	2 / 2,5	3 / 3,5	10,5	13,5	+3,0
Azijski tigri in Japonska	3 / 3,5	3 / 3,5	2,5 / 3,5	3 / 3,5	11,5	14	+2,5
Indija	2 / 3	2 / 3	2 / 2,5	3 / 3,5	9	12	+3,0
Latinska Amerika	2 / 2,5	1,5 / 2	2 / 2,5	2 / 2,5	7,5	9,5	+2,0

Vir: Avtorjeva ocena na podlagi rezultatov projekta STR in osnovnih podatkov IMD in WEF (2007).

zacije »delati prave stvari pravilno« v dolgoročnem obdobju: Npr. Irska je realizirala šest triletnih sporazumov družbenih partnerjev o kvalitativni razvojni preobrazbi gospodarstva in družbe te države z odločilnim vključevanjem neposrednih tujih naložb; finski razvojni grozdi s strateškim pogledom do 20 let v prihodnost pa temeljijo predvsem na vgraditvi znanja, tehnološkega razvoja in inovativnosti kot osnove za prehod med razvite družbe. In drugo, vsaj v Sloveniji in drugih tranzicijskih državah je prehod v odprtost in konkurenčnost globalizacije temeljil predvsem na uvajanju lastninskega kapitalizma (privatizacije) ter nevtralnih politik – sistemskih, makroekonomskih in tržnih norm notranjega trga EU. V tem procesu so bile razmeroma zanemarljive norme sodobnih družb, kot so vključevanje v poslovne, tehnološko-inovacijske in druge mreže sodelovanja v EU in v globalnem gospodarstvu, ostajale so v veljavi mnoge preživele politike za ohranjanje obstoječega stanja, in le v najmanjši meri so se uvajale proaktivne politike ustvarjanja institucij in znanja za prehod v visoko razvito družbo (npr. informacijski sistem Estonije).

Zato lahko ugotavljamo, da se bo moralo upravljati družbe in vodenje gospodarstva v Sloveniji (in drugih podobno razvitih držav), če bo hotela med visoko razvita gospodarstva in družbe znanja, čim prej in v temelju spremeniti (grafikon 2): Vlade in parlament ter drugi družbeni partnerji bodo morali osnovno pozornost posvetiti celovitemu uvajanju proaktivnih politik ter novih vrednot gospodarstva in družbe znanja. Še naprej bo treba posvečati veliko pozornost nevtralnimi politikami odprtosti in konkurenčnosti (sedanja inflacija Slovenije je tipičen primer za-

nemarjanja teh kriterijev), več pozornosti pa posvetiti tudi opuščanju preživelih politik zapiranja pred vplivi globalizacije na eni strani ter spodbujanju vključevanja gospodarstva in drugih aktivnosti države in regij v globalne poslovne, tehnološke in druge mreže sodelovanja. Tabela 2 prikazuje oceno strukture in kakovosti upravljanja družbe in vodenja gospodarstva v štirih skupinah držav EU, pri azijskih tigrisih ter v ZDA in Rusiji. Ocena za Slovenijo je praktično skladna s skupino novih članic EU; za pol odstotne točke je višja le na področju nevtralnih politik zaradi uvedbe evra.

Čim bolj temeljita bo sprememba koncepta razvoja Slovenije, od zgolj učenca EU pri uvajanju odprtosti in konkurenčnosti, do samostojnega izgrajevanja lastne identitete gospodarstva in družbe znanja po svoji meri, in čim bolj se bo strukturno in kvalitativno preobrazil njen dosedanji način upravljanja in vodenja, tem večja bo možnost za prehod Slovenije med visoko razvite družbe konsenza približno v obdobju ene generacije. S tem bi Slovenija postajala eden od vlečnih konjev EU in prispevala svoj delež, da bi EU ostala in celo okrepila svoj položaj globalne ekonomsko-financijske, tehnološko-inovacijske ter družbene, okoljske in civilizacijske supersile s sodobnim upravljanjem družbe in gospodarstva ter sposobnostjo za nadaljnje širitve (tabela 1). Nadaljevanje dosedanjega načina upravljanja in vodenja s poudarkom samo na uveljavljanju odprtosti in konkurenčnosti ter lastninskega kapitalizma bo ne glede na hitrejšo gospodarsko rast od povprečja EU, vendar podpovprečno rast v okviru novih članic v obdobju 2000–2006, našo državo še vedno uvrščalo med razvojne cikle znotraj EU in v sodobnem svetu.

Tabela 2: Upravljanje družbe in vodenje gospodarstva v razvojno različnih skupinah držav po področjih ukrepanja
 Legenda: CS – družbe konsenza, WS – družbe blaginje, SEC – južneevropske države, CEB – srednjeevropske in baltske države, AT – azijski tigri, US – ZDA, RU – Ruska federacija

Področje	Vsebina	CS	WS	SEC	CEB	AT	US	RU
Uvajanje novih razvojnih paradig in vrednot	konsenz, socialna kohezija, izvirno inovacijsko razvojno okolje, razvojna konkurenčnost, preglednost, zaposljivost celotnega prebivalstva, znanje kot osnova razvoja ...	5,0	4,0	2,5	2,5	3,0	4,0	2,5
Upoštevanje sodobnih razvojnih vzvodov globalnega gospodarstva	razvojna sposobnost političnega menedžmenta (angl. <i>governmental capability</i>), vključitev podjetij v globalne poslovne mreže, razvojno zasnovane regije, vloga podjetništva ...	5,0	4,5	3,0	2,5	4,0	5,0	2,5
Opuščanje preživelih razvojnih politik	dopuščanje previsoke stopnje sive ekonomije, previsokega deleža slabo upravljane državne lastnine, količinskih trgovinskih omejitev in kmetijskih subvencij, subvencijskih transferov za pokrivanje izgub neobetavnih programov ...	5,0	3,5	3,0	2,5	3,5	4,5	2,5
Ohranjanje nevtralnih politik	usklajenost z EU pri ohranjanju nevtralnih politik sistemskih, makroekonomskih in tržnih norm ter reform za stabilizacijo, odpiranje in konkurenčnost gospodarstva in države	5,0	4,0	3,0	3,0	4,0	3,5	2,5
Pospešeno uveljavljanje izvirnih proaktivnih politik	ustvarjanje zdravih pogojev za krepitev znanja, tehnološki razvoj, inovativno okolje, konsenz, sinergija delovanja institucionalne infrastrukture, sinergija podjetniških, infrastrukturnih in državnih prizadevanj za strukturno prenavo podjetij, spodbudno okolje za naložbe, stalne reforme in davčne politike za zagotavljanje "vitke" države, podjetij in posameznikov	5,0	3,5	2,5	2,5	3,5	4,5	2,5

Vir: Avtorjeva ocena na podlagi rezultatov projekta STR (2005).

5. MOŽNOSTI ZA PREBOJ SLOVENIJE MED VISOKO RAZVITE DRUŽBE

5.1. Nekateri globalni razvojni izzivi in Slovenija – kaj kažejo statistike

Oglejmo si nekatere globalne razvojne izzive na osnovi ugotovitev projekta Simulacije trajnostnega razvoja.

Na področju norm notranjega trga EU oziroma globalne odprtosti in konkurenčnosti je Slovenija že nadpovprečno uspešna. Bistveno sicer še zaostaja za vsemi družbami konsenza, za večino azijskih tigrov pa tudi za velikimi članicami družbe blaginje v EU. Kljub temu da je med boljšimi novimi članicami, so njeni problemi na tem področju predvsem prepočasno uvajanje pravnih norm EU, previsok delež sive ekonomije (okrog 20 odstotkov BDP), previsok delež državnega lastništva v podjetjih in institucijah, nepreglednost javnih naročil, previsoka inflacija v zadnjem času ipd. (grafikon 3).

Slovenija zelo zaostaja za večino članic EU na področju inovativnosti in še bolj v svetu (grafikon 4). Daleč pred njo so družbe konsenza, ZDA in Japonska, vsi azijski tigri in razvite države blaginje, pa tudi Indija in še nekatere države v razvoju. To je temeljno razvojno zaostajanje Slovenije v primerjavi z EU in svetom, in je posledica dosedanjega razvojnega koncepta »lastninskega kapitalizma«, ki ga sedanja vlada še utrjuje.

Podobno stanje je tudi na področju strukturne prenove gospodarstva, kjer imajo prav zaradi visoke stopnje inovativnosti vodilni položaj ZDA in Japonska, družbe konsenza ter razvite družbe blaginje znotraj EU in razvitejši azijski tigri. Prav hitro izboljševanje kakovosti in konkurenčnosti gospodarske strukture ter ustvarjanje pogojev za naraščanje inovativnosti v vseh gospodarskih in družbenih dejavnostih, sta temeljni osnovi za rast dodane vrednosti na zaposlenega in za prehod med visoko razvite družbe (grafikon 5).

Zelo resno je tudi zaostajanje Slovenije za razvitim svetom pri izgrajevanju sodobne institucionalne infrastrukture države in regij (Simulacije trajnostnega razvoja, Poročilo št. 3, Sočan, FDV 2003), ki jih še ni in bodo napačno postavljene. Prav institucije za kvalitativno prenavo gospodarstva in družbe, vključno z učinkovitim inovacijskim sistemom, so osnova za učinkovito usmerjanje Slovenije v gospodarstvo in družbo znanja. Strateški cilji daleč presega mandatsna obdobja posameznih vlad in jih razvojno najuspešnejše družbe vse bolj sprejemajo s konsenzom družbenih partnerjev. Velika škoda je, da je sedanja koalicija z nepopravljivim zagovarjanjem koncepta »lastninskega kapitalizma« praktično onemogočila izredno pobudo sicer ustanovljenega »partnerstva za razvoj« (grafikon 6).

Položaj Slovenije ni posebno ugoden niti na področju energetske intenzivnosti (poraba energije na enoto BDP). Res da je daleč najboljša med novimi članicami EU, vendar pa zaostaja za vsem razvitim svetom, še posebno za družbami konsenza (grafikon 7).

5.2. Sedanja praksa Slovenije: trdno na okopih lastninskega kapitalizma

Za preboj Slovenije med visoko razvita GDZ je najbolj kritično njeno zaostajanje za visoko razvitimi družbami konsenza, in sicer predvsem na področju kakovosti upravljanja družbe in vodenja gospodarstva. To še posebno negativno vpliva na prepočasno strukturno prenavo celotnega gospodarstva in infrastrukture, na tehnološko-inovacijsko zaostajanje, kot tudi na slabšanje osnov za razvijanje vrednot in politik sodobnega gospodarstva in družbe znanja. Poglejmo si nekaj značilnosti na tem področju.

Slovenija je v tranziciji dosegla razmeroma dobre razvojne dosežke, tudi zaradi dolgoročnega stika gospodarstva s sodobnimi tehnologijami, saj je na primer v osemdesetih letih z okrog 8 odstotki prebivalstva in 18 odstotki BDP, dosegala eno tretjino vsega izvoza nekdanje skupne države na zahtevne »konvertibilne« trge. Zato je razvojno zelo neobetavno, da sedanja vlada in parlament tako podpirata prav preživeli lastninski kapitalizem, ki v zadnjem letu dosega dimenzije tajkunizacije. Osnovo za ta proces je dala že nerazvojna vloga pidov, še posebno vodilnih KAD in SOD, od vsega začetka privatizacije do danes. V letih 1996 in 1997 smo v mnogih strateških komentarjih v tedanjem Gospodarskem vestniku opozarjali, da tovrstne državne institucije prodajajo podjetja »kot hruške«. V tem času je Irska na osnovi predhodnega temeljitega ovrednotenja tehnološko-inovacijskih potencialov praktično vseh podjetij v državi (Industrial Institute for Research and Standards in Industrial Development Agency), z ustreznimi institucijami zaključevala proces iskanja najboljših strateških partnerjev za menedžersko, finančno, tehnološko, programsko, tržno, inovacijsko in še kakšno posodobitev svojih podjetij v razvojnih težavah. Strateški partnerji so prihajali delno iz vrst uspešnih domačih podjetij, večinoma pa iz vrst tujih, v okviru neposrednih tujih naložb ter evropskih skladov. Finska je ta proces izvajala in ga do danes praktično dokončala v okviru razvojnih grozdov in uveljavitve vrhunskega inovacijskega sistema za strateško povezovanje raziskav in pretoka znanja med univerzo, inštituti ter uporabniki znanja. Na ta način sta Irska in Finska svoje nove lastninske povezave v gospodarstvu in infrastrukturi oplemenitili z znanjem, tehnologijami in inovativnostjo, kar jih je vodilo med družbe z zmagovalno sposobnostjo (angl. *winning performance*), kot ta proces opredeljujejo tudi vodilne menedžerske hiše v Evropi in ZDA. V tem pogledu v Sloveniji izstopata dva problema:

Prvič, namesto da bi bil vsaj danes v Sloveniji osnovni cilj poslovnih povezav z nakupi in prevzemi ustvarjanje sinergij za tehnološko-inovacijsko prenavo podjetij, kar naj bi z davčnimi in cenovnimi ukrepi ter spodbudami za posodabljanje tehnologij in krepitev inovacij podpirala država, se prav v sedanjem času najbolj bohotijo mreže lastninskih povezav, s cilji okrepiti poslovne moči takih jeder pa tudi napolniti proračun, za nesprejemljivo bogatenje posameznikov ter krepitev politične moči teh jeder ali pa vladnih

struktur. In kar je za prihodnost Slovenije še posebej nevarno, je strateško vprašljiva potencialna prodaja lastniških deležev KAD in SOD zaradi proračunskih prihodkov in zaradi formalne politične odločitve o zmanjšanju deleža lastništva države. Telekom, NKBM in tudi več drugih vodilnih slovenskih podjetij spada med take primere; tudi Slovenske železnice, Luka Koper, Interevropa ipd. Brez dvoma Slovenija nima dovolj kapitala za vrhunsko posodobitev železnice in drugih področij materialne infrastrukture (npr. energetika), še posebno zaradi dosedanje nespametne gradnje avtocest z gotovino in krediti. Brez hkratnega posodabljanja železnice bo škoda na slovenskih avtocestah v približno 15 letih verjetno presežala znesek za posodobitev železnice zahod–vzhod (okrog 9 mrd evrov), saj meritve kažejo, da npr. najtežji tovornjaki poškoduje avtocesto enako kot 70.000 do 135.000 osebnih vozil; da okolja sploh ne omenjamo! V vsakem primeru pa mora biti cilj prodaje ali pa dokapitalizacije gospodarskih družb zagotovitev vrhunske globalne konkurenčnosti z obvladovanjem sodobnih tehnologij, menedžmentom in inovativnostjo, medtem ko je aksiom posodobitve infrastrukture (npr. železnic) zagotovitev konkurenčnosti in preprečevanje kakršnih koli monopolov.

Ob tem je še posebno zaskrbljujoče dejstvo, da je sedanja vlada prežvelemu lastninskemu kapitalizmu pri nas zagotovila ustrezno institucionalno infrastrukturo: znižala je davek od kapitalskega dobička ob prodaji lastninskih deležev s 50 na 20 odstotkov, s čimer je omogočena preprodaja ter s tem zmanjšanje strateške vloge lastnine. Npr. v ZDA je v zadnjih 15 letih prišlo do zmanjšanja povprečnega obdobja, v katerem ne prihaja do zamenjave lastnine, od okrog 13 let na manj kot 3 leta danes! S tem je institut lastnine v veliki meri izgubil strateško in razvojno kredibilnost. Proces preoblikovanja razvojno preživelih lastninskih povezav stimulirajo tudi uvedba evra, ki je omogočila izredno povečane možnosti za zadolževanje posameznikov, podjetij in države, nekontrolirana eksplozija menedžerskih plač in nagrad upravam in nadzornim svetom, do povečanja olajšav pri davkih na dohodnino najbogatejšim državljanom, s 50 na 40 odstotkov. Nobena dosedanja slovenska vlada si sploh ni prizadevala vsaj za prepolovitev sive ekonomije (brez plačevanja dajatev), ki dosega okrog 20 odstotkov BDP(!) in noče uveljaviti predpisa, da imajo finančne službe oziroma pristojne kontrolne službe pravico »povprašati« izredno bogate državljane, od kod sredstva za nakupovanje podjetij, bank, vil, jaht, luksuznih avtomobilov in podobno, ter ustrezno ukrepati. Zato pa tudi tako pridobljeno bogastvo na račun siromašenja naroda postaja eden glavnih kriterijev za oblikovanje »elit« v naši družbi. Hkrati si vlada vztrajno prizadeva za odpravo protikorupcijske komisije. Pri tem prihaja do prenosa znatnih finančnih potencialov v tujino (npr. Aktiva, KD group ...), s čimer so zmanjšana vlaganja v nova delovna mesta doma. K temu prispeva tudi prepočasno odpravljanje zloglasnega davka na plače še iz časa prejšnje vlade ter visoki davki in prispevki. S tem so ustvarjeni realni pogoji za izredno hitro naraščanje socialnih razlik, kar vodi v krhanje socialne

kohezije v Sloveniji in s tem do zmanjševanja možnosti za razvojno soglasje vseh družbenih partnerjev pri načrtovanju in izvajanju dolgoročnih velikih projektov kvalitativne preobrazbe gospodarstva in družbe pri nas.

Drugič, za kvalitativno razvojno preobrazbo Slovenije bo nujno treba zgraditi in uveljaviti sodoben in učinkovit inovacijski sistem, ki bo omogočal hitrorastoča vlaganja v celovito znanje posameznikov, podjetij, institucij, regij in države (izobraževanje, R&R, usposabljanje, IKT) ter povezoval znanja in inovacijske dosežke med univerzo, instituti ter uporabniki znanja v gospodarstvu, javnem sektorju in upravi. Mnenje je dokaj soglasno, da je finski inovacijski sistem v današnjem svetu razvojno najuspešnejši. Z razvojnim soglasjem družbenih partnerjev v okviru STC (Science and Technology Council) usklajuje s parlamentom vizijo in strateške cilje dolgoročnega razvoja te države o razvoju na temelju znanja, obvladovanja sodobnih tehnologij in inovativnosti. Le-ta preko vlade, njenih ministrstev in ustreznih agencij z obilnimi sredstvi iz proračuna ter z ustreznimi politikami in ukrepi podpira in sofinancira na tisoče razvojnih projektov. Samo tehnološka agencija Tekes trajno sofinancira med 20 in 50 odstotki stroške raziskav okrog 2.400 projektov, pretežno v gospodarstvu. S tem omogoča uspešno uveljavljanje množice sodobnih tehnologij (npr. High Technology Finland 2007) ter omogoča masovno inoviranje v gospodarstvu, javnem sektorju in upravi, torej na ravni 100-odstotnega ustvarjanja BDP. Tak inovacijski sistem uvršča Finsko med razvojno najbolj prodorne države na svetu (grafikon 8).

Sedanji poskus, da bi Slovenija brez ustreznega inovacijskega sistema »kopirala« finsko tehnološko agencijo Tekes, je neresen že zaradi razpoložljivih sredstev, saj tovrstna sredstva v Sloveniji dosežajo okrog 9 mio. evrov, od česar je 7 mio. iz Ministrstva za obrambo, medtem ko samo Tekes v okviru finskega inovacijskega sistema razpolaga z okrog pol milijarde evrov! Nekateri modri parlamentarci bi še teh 7 mio. evrov vzeli razvoju, da bi država varčevala.

Ne gre pa le za raziskave in tehnološki razvoj. Ker ni ustreznih politik, ukrepov in sredstev, posebno še kapitala, tveganega kapitala, ustreznih davčnih olajšav pri nastajanju podjetij, ki temeljijo na znanju, sofinanciranj in podobno, v Sloveniji zelo počasi narašča število visokotehnoloških podjetij. Znatno delež tehnološko najbolj prodornih podjetij, npr. v Tehnološkem parku Ljubljana, je v avstrijskem lastništvu, ker pri nas do pred kratkim še ni bilo institucije tveganega kapitala, ki bi ga zagotavljala država, regije, banke, zavarovalnice, privatni viri ipd. Prizadevni Tehnološki park Ljubljana mora polovico sredstev za izgradnjo sodobnih prostorov (brez opreme!) graditi s kreditom, kar pomeni, da bo najemanje teh prostorov za nova podjetja s proizvodi in storitvami visokih tehnologij dražja kot pri sosedih (npr. Lakeside tehnološki park v Celovcu). Podobno velja za univerzitetne inkubatorje, tehnološke centre, tehnološke mreže, razvojne grozde. Uspešen tehnološki razvoj zagotavlja le večina razvojno prodornih podjetij, skoraj brez pomoči države. Predvsem zato, ker ni povezovalnih

sredstev in politik države in regij, obstajajo redke izjeme uspešnega sodelovanja med gospodarstvom, univerzo in inštituti, čeprav potencial Slovenije na tem področju sploh ni zanemarljiv. Skupen rezultat povsem zanemarjenega inovacijskega razvojnega okolja v Sloveniji, ob istočasni finančni in politični promociji preživelega lastninskega kapitalizma (zadolževanje države, podjetij, posameznikov), je podatek, da znaša izvoz proizvodov in storitev visokih tehnologij Slovenije samo dobrih 5 odstotkov skupne vrednosti izvoza Slovenije, v primerjavi s povprečjem EU nekaj nad 18 odstotkov. Samo najbolj uspešna podjetja v Sloveniji so dobro vodena ter ustrezno raziskovalno in inovacijsko naravnana; problem je ta, da njihov potencial dosega samo okrog 50 odstotkov zmogljivosti našega gospodarstva.

Prav zaradi takega razvojnega okolja Slovenija sploh nima inovacijskega sistema. Lastniške povezave kapitala brez notranjih in globalnih tehnološko-inovacijskih povezav so še vedno glavni cilj države in njenih institucij, medtem ko so celovito znanje prebivalstva in visoka stopnja njegove zaposljivosti, usklajen tehnološki razvoj, masovna inovativnost ter visoka stopnja konsenza družbenih partnerjev pri sprejemanju razvojnih odločitev še daleč od strateških prednosti Slovenije. Z oblikovanjem inovacijskega sistema se pri nas ne ukvarjata parlament in vlada kot s prednostnim razvojnim vzvodom, ampak eno ministrstvo ločeno financira univerze oziroma inštitute ob praktično izločenem gospodarstvu. Tako, kljub ne tako majhnim sredstvom, ki jih Slovenija namenja znanju, raziskavam in razvoju, ne prihaja do nujne delovne in razvojne povezave med univerzo in inštituti ter gospodarstvom, tako znotraj države kot v globalnem okolju, kar je v sodobnem svetu osnova za obvladovanje sodobnih tehnologij in masovno inovativnost v gospodarstvu, javnem sektorju in upravi (grafikon 9).

Kako naprej? Priporočamo razvijanje institucionalne infrastrukture Slovenije po zgledu družb konsenza. Pri tem gre delno za t. i. »irski pristop«, kjer v prvi vrsti pristojne institucije (predvsem KAD in SOD) spodbujajo vstopanje podjetij v razvojnih težavah v tehnološko-inovacijska razvojna partnerstva z globalno konkurenčnimi domačimi in tujimi strateškimi partnerji. Pri tem je povečanje vloge vhodnih in izhodnih neposrednih tujih naložb v Sloveniji neobhodno. Podobno vlogo lahko odigrajo tudi grozdi, tehnološke mreže in druge združbe proizvodnih podjetij in razvojnih institucij. Poleg pospešenega »zdravljenja« večine manj uspešnih podjetij v gospodarstvu in javnem sektorju bo morala Slovenija čim prej razviti svoj inovacijski sistem, ki bi bil lahko v veliki meri podoben finskemu. V bistvu gre za to, da bo tudi naša država zagotavljala znatno večja vlaganja v znanje vsega prebivalstva. S tem bo krepila njegovo zaposljivost in zmanjševala sedanje veliko število razvojno ogroženih delovnih mest (nad 150.000), hkrati pa bo morala odločilno motivirati povezovanje znanja med univerzo, inštituti in uporabniki znanja pri izvajanju na tisoče raziskovalno-razvojnih projektov, kar bo osnova za pospešeno obvladovanje sodobnih techno-

logij ter za množično inovativnost v gospodarstvu, javnem sektorju in upravi. Tako bo Slovenija pospešeno prehajala od sedanjih razvojno pretežno nestimulativnih lastninskih povezav v tehnološko-inovacijsko zasnovane gospodarske in druge razvojne povezave, do oblikovanja in vključevanja v domače in globalne mreže gospodarstva in družbe znanja z obvladovanjem sodobnih tehnologij in inovativnosti na ravni vseh aktivnosti ustvarjanja BDP. S tem se bo postopoma priključila razvojno vodilnim državam.

5.3. Kako do kvalitativne spremembe vladanja?

Slovenija si bo težko privoščila bistveno različno vizijo za prehod med GDZ kot npr. Finska in druge države konsenza, ki so že v veliki meri izoblikovale in tudi udeležile svojo vizijo iz sredine devetdesetih let, da bo pot v visoko razvitost temeljila predvsem na znanju, sodobnem tehnološkem razvoju in inovacijah. Če so te države in regije, ki so danes med najuspešnejšimi v globalnem razvoju, sposobne začrtati in izvajati dolgoročne, prav generacijske razvojne cilje in za njihovo uresničevanje zelo načrtno izgrajevati celovito infrastrukturo, in še posebej institucionalno infrastrukturo, se tudi Slovenija ne bo mogla obnašati bistveno drugače. To končno dokazuje najmanj desetletno prilagajanje normam notranjega trga EU in uvedbi evra, seveda pod kontrolo EU. Če pa hoče naša država med visoko razvita gospodarstva in družbe znanja, bo morala osnove za svojo razvojno identiteto postaviti in razvijati v prvi vrsti sama, saj ni pričakovati, da bi EU v doglednem času bolj organizirano, tako kot Delors v času uvajanja notranjega trga in evra, uveljavljala norme lizbonske strategije na celotnem območju EU.

Zato bodo dolgoročne strateške odločitve tudi pri nas daleč presežale proračunska in tudi mandatna obdobja posameznih koalicij in bodo večinoma tako zahtevne, da jih bo mogoče uresničiti le ob skupnem interesu in z razvojnim soglasjem vseh družbenih partnerjev. Npr. samo približanje naše države družbam konsenza na področju celovitega vlaganja v znanje (izobraževanje, usposabljanje, R&D, IKT) od okrog 14,5 odstotka BDP danes na vsaj spodnjo mejo vlaganj v družbah konsenza, to je najmanj 20 odstotkov BDP letno, bi zahtevalo okrog 2/3 vseh sredstev Resolucije, ki do 2023 predvideva 26 mrd. evrov! Kje so še sredstva za preobrazbo znanja v tehnološki razvoj in množične inovacije, za strukturno preobrazbo gospodarstva in družbe z opustitvijo večine neakovostnih delovnih mest z nizko dodano vrednostjo ter uveljavljanjem konkurenčnih programov proizvodov in storitev v gospodarstvu, javnem sektorju in upravi z visokim znanjem, zahtevnimi tehnologijami in v povprečju več kot dvakrat višjo dodano vrednostjo na zaposlenega od dosedanje (nekaj nad 30.000 evrov)! Že samo ta primer pokaže na izjemne razsežnosti in potrebne napore vsake družbe za uresničenje temeljitejših kvalitativnih prenov svojega gospodarstva in družbe. Upravljanje in vodenje prehoda v gospodarstvo in družbo znanja temelji predvsem na sistemu vrednot in proaktivnih

politik, ki danes v Sloveniji še nimajo domovinske pravice! Z bolj soglasnim sprejemanjem in uveljavljanjem navedenih in drugih strateških odločitev o strukturi in »inovativni« prenovi gospodarstva in družbe bo mogoče po mednarodnih ocenah razvojne konkurenčnosti (npr. po kriterijih IMD in WEF) pripeljati Slovenijo iz sedanje tretje četrtine vključenih razvojno uspešnejših držav v prvo četrtino najbolj uspešnih in razvojno varnih držav na svetu.

Kaj se lahko Slovenija nauči od vrhunskih tujih razvojnih izkušenj, seveda, če bo zmožna osnovno politično voljo za tak civilizacijski prehod v parlamentu in vladah? Postavljanje vizije in strateških ciljev za razvojne preboje v približno eni generaciji zahteva razvojno soglasje na nadstrankarski ravni, ki mora trajati več vladnih mandatov. Npr. Irska je pravkar zaključila šesto triletno obdobje razvojnega sporazuma družbenih partnerjev o kvalitativni preobrazbi gospodarstva in družbe. Za uresničenje teh ciljev je izgrajevala učinkovito institucionalno infrastrukturo, s katero je v tem obdobju prenovila največji del svojega gospodarstva. S tem je zaostajanje za povprečno razvitostjo EGS/EU na ravni okrog 60 odstotkov povprečne razvitosti tedanje EGS spremenila v preseganje skupne razvitosti v višini okrog 135 odstotkov sedanje EU. Njen izvoz proizvodov in storitev visokih tehnologij presega 40 odstotkov vrednosti skupnega izvoza in je najvišji na svetu. Ključne institucije institucionalne infrastrukture Irske v tem obdobju so bile agencija za tehnološko-inovacijsko oceno in prenavo vseh podjetij, agencija za razvoj, agencija za usmerjanje vhodnih tujih neposrednih naložb ter v zadnjem času agencija za izvoz znanja in kapitala Irske, predvsem v obliki neposrednih tujih naložb Irske v svet. Pri tem je država zagotavljala stabilno makroekonomsko okolje ter obilico vrhunsko usposobljenih diplomantov irskih univerz. Finska je v začetku devetdesetih let zasnovala glavne razvojne grozde s proizvodnimi, finančnimi, menedžerskimi, tehnološkimi, programskimi, naložbenimi, kadrovske, tržnimi in drugimi vzvodi za prenavo praktično vseh proizvodnih in storitvenih podjetij, zastavljenih za obdobje okrog 20 let ter njihov razvoj stalno spremlja in dopolnjuje. Vzporedno je makroekonomsko »uredila državo«, se uvrstila v sam svetovni vrh po vlaganju v raziskave in razvoj ter v celostno znanje naroda ter zasnovala vrhunski inovacijski sistem, s katerim povezuje in omogoča ustvarjanje in pretok znanja med univerzo, inštituti in uporabniki, še posebno z gospodarstvom. Z vsemi temi prizadevanji se je uspešno vključila v globalno razvojno okolje. Vlada in parlament Singapurja sta že leta 1989 ob sicer uspešni razvojni usmeritvi države sprejela in načrtno uveljavljata nov koncept vrednot po meri te družbe in s ciljem preboja med visoko razvite družbe. Ta vključuje vrednote konfucijske filozofije, spodbujanje individualnih sposobnosti, podpiranje družine, uveljavljanje konsenza med družbenimi partnerji pri sprejemanju razvojnih odločitev ter visoko raven strpnosti med rasami in civilizacijami. To omogoča tej državi, da uspešnemu gospodarskemu razvoju dodaja tudi vzvode sodobne, ustvarjalne in inovativne družbe.

Razvojno dohitevanje je izredno zahtevna, trajna in dolgoročna naloga katere koli države in vseh njenih družbenih partnerjev. Pri tem je treba uskladiti interese, prizadevanja in razvojna pričakovanja vseh družbenih partnerjev, ki morajo ne le priti iz svojih okopov v isti čoln, ampak tudi učinkovito veslati v isto smer. Partnerstvo za razvoj v Sloveniji sploh ni uspelo spraviti vseh družbenih partnerjev v isti čoln. Za tak pristop je v osnovi potrebna visoka stopnja socialne kohezije ter enotnosti in soglasja naroda oziroma celotne družbe. V nasprotju s tem pa danes Slovenija doživlja obdobje izredno hudega razdvajanja slovenske družbe (od »nesvobodnega parlamenta« /F. Bučar/, visoke stopnje dosedanje vladne lastninske in menedžerske kontrole uspešnega dela gospodarstva in medijev, rastočega socialnega razlikovanja, enostranskega tolmačenja zgodovine, politične privatizacije države /A. Rus/, do pomanjkanje duhovne svobode /S. Hribar/). Po nedavni anketi na Finskem podpira politiko vlade in parlamenta 91 odstotkov prebivalstva (Tekes Newsletter, oktober 2007).

V večini tranzicijskih držav je v zadnjih 15 letih prišlo do močne monopolizacije oblasti v rokah vlad in parlamentov; to je še posebno značilno za Slovenijo kot novo državo. Vlade so imele vodilno vlogo pri osamosvajanju Slovenije, pri njenem mednarodnem priznanju in uveljavljanju v svetu, pri izoblikovanju in uvajanju množice gospodarskih in drugih sporazumov, do vključevanja Slovenije v EU in NATO, ter uvajanju evra in podobno. Zato je politična oblast izgubila občutek za sprejemanje razvojnih odločitev v »svobodnem parlamentu« in v soglasju z družbenimi partnerji. Vendar, v nasprotju z dosedanjim vladanjem v Sloveniji pretežno na osnovi 46. glasu, sprejemajo družbe konsenza ter večina razvojno najbolj prodornih držav sodobnega sveta glavne razvojne odločitve vedno bolj s soglasjem družbenih partnerjev. Družbe konsenza so zato najlepši primer dobre prakse na tem področju v sodobnem svetu.

6. ZAKLJUČEK

Glede na razvojna gibanja v svetu in v EU priporočamo razvijanje institucionalne infrastrukture Slovenije po zgledu družb konsenza. Pri tem gre delno za t. i. »irski pristop«, kjer v prvi vrsti pristojne institucije (predvsem KAD in SOD) spodbujajo vstopanje podjetij v razvojnih težavah v tehnološko-inovacijska razvojna partnerstva z globalno konkurenčnimi domačimi in tujimi strateškimi partnerji. Pri tem je povečanje vloge vhodnih in izhodnih neposrednih tujih naložb v Sloveniji neobhodno. Podobno vlogo lahko odigrajo tudi grozdi, tehnološke mreže in druge združbe proizvodnih podjetij in razvojnih institucij. Poleg pospešenega »zdravljenja« večine manj uspešnih podjetij v gospodarstvu in javnem sektorju bo morala Slovenija čim prej razviti svoj inovacijski sistem, ki bi bil lahko v veliki meri podoben finskemu. V bistvu gre za to, da bo na tudi naša država zagotavljala znatno večja vlaganja v znanje vsega prebivalstva. S tem bo krepila njegovo zaposljivost in zmanjševala sedanje veliko

število razvojno ogroženih delovnih mest (nad 150.000), hkrati pa bo morala odločilno motivirati povezovanje znanja med univerzo, inštituti in uporabniki znanja pri izvajanju na tisoče raziskovalno-razvojnih projektov, kar bo osnova za pospešeno obvladovanje sodobnih tehnologij ter za množično inovativnost v gospodarstvu, javnem sektorju in upravi. Tako bo Slovenija pospešeno prehajala od sedanjih razvojno pretežno nestimulativnih lastninskih povezav v tehnološko-inovacijsko zasnovane gospodarske in druge razvojne povezave, do oblikovanja in vključevanja v domače in globalne mreže gospodarstva in družbe znanja z obvladovanjem sodobnih tehnologij in inovativnosti na ravni vseh aktivnosti ustvarjanja BDP. S tem se bo postopoma priključila razvojno vodilnim državam.

7. Viri

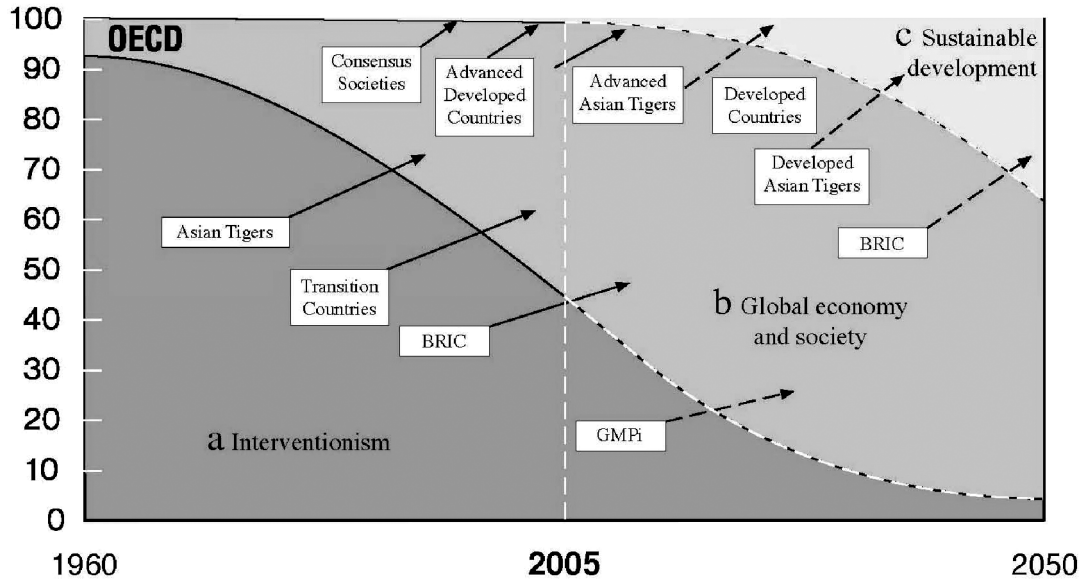
- Bangemann Martin et al. (1993). *Europe and the Global Information Society. Recommendations to the European Council*. Dosegljivo na: <http://europa.eu.int/ISPO/infosoc/backg/bangeman.html> [29. 4. 2003].
- Bešter Janez (2002). *Analiza konkurenčnosti po dejavnostih glede na slovensko povprečje in v primerjavi z državami EU: predelovalne dejavnosti*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
- Biancheri Franck (2006). *The EU needs a democratic reshuffling of its institutions' geography*. University A. A. Klagenfurt.
- Competitiveness Council (2007). *Nonpaper by the Commission on Research*. Bruselj, 2007.
- De Haan Jakob and Sturm Jan-Egbert (1999). *On the Relationship Between Economic Freedom and Economic Growth*. University Groningen, Dept of Economics.
- EBRD (2002). *Transition Report 2002*. London: EBRD.
- ERT (2001). *Actions for Competitiveness through the Knowledge Economy in Europe*. Brussels: European Round Table of Industrialists.
- EU (2001). *A Sustainable Europe For A Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development*. Brussels: Commission of the European Communities. Dosegljivo na: http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2001/com2001_0264en01.pdf [29. 4. 2003].
- Friedman Milton (1982). *Capitalism and Freedom*. Chicago: University of Chicago.
- Friedman Thomas L. (2005,2006). *The World is Flat*. Penguin Books
- IMD (2004; 2005). *IMD World Competitiveness Yearbook*. Institute for Management Development, Lausanne, 2005.
- Kuukonen Martti (2006). *The Power of Belief in European Welfare-thinking – Lessons from the Past for the Future*. A-A University, Klagenfurt.
- Kuznets Simon (1971). *Economic Growth of Nations*. Cambridge: Harvard University Press.
- OECD (2001). *Governance in the 21st Century*. Paris: OECD.
- OECD (2001). *Understanding the Digital Divide*. Paris: OECD.
- Pestel R. and Radermacher F. J. eds (2004). *Information Society, Globalization and Sustainable Development: The Promise of a "European Way"*, Hanover.
- Radermacher F.J. (2003). *Balance or Destruction (Eco-Social Market Economy as a Key to Global Sustainable Development)*. Ökosoziales Forum Europa, Vienna.
- Radermacher F.J. (2004). *Global Marshall Plan – Planetary Contract*. Global Marshall Plan Foundation.
- H.S.rowen (2007). *Making IT*. Stanford University.
- Rus Veljko (2001). *Podjetizacija in socializacija države*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Sočan Lojze (2006). *EU in the Global Context – a Developmental Approach*. A-A University Klagenfurt.
- Sočan Lojze idr. (2004). *Simulacije trajnostnega razvoja / Simulations of Sustainable Development*. Poročilo št. 3, FDV, Ljubljana.
- Sočan Lojze idr. (2005). *Inovacijsko okolje za prehod v gospodarstvo in družbo znanja*. FDV, Ljubljana.
- Stiglitz Joseph E. (1997). *The Role of Government in Economic Development*. V: M. Bruno, B. Pleskovic (eds.): Annual World Bank Conference on Development Economics. World Bank, Washington.
- The European House, *Creating Value for Europe, European Companies and Institutions*, 2004 (A confidential document).
- The Finnish Academies of Technology: *High Technology Finland*. Helsinki, 2007
- Thurow Lester (1997). *The Future of Capitalism: How Today's Economic Forces Shape Tomorrow's World*. London: Nicholas Brealey.
- Tschirky Hugo (2004). *Technology and Innovation Management on the Move*. Verlag für Industrielle Organisation.
- World Bank (2002). *World Development Indicators*. CD-ROM. Washington: World Bank.
- WEF, (2006). *World Competitiveness Report*. World Economic Forum.

Grafikon 1: Evolucija razvojnih sistemov

A: Tehnološka, ekonomska in družbena suverenost

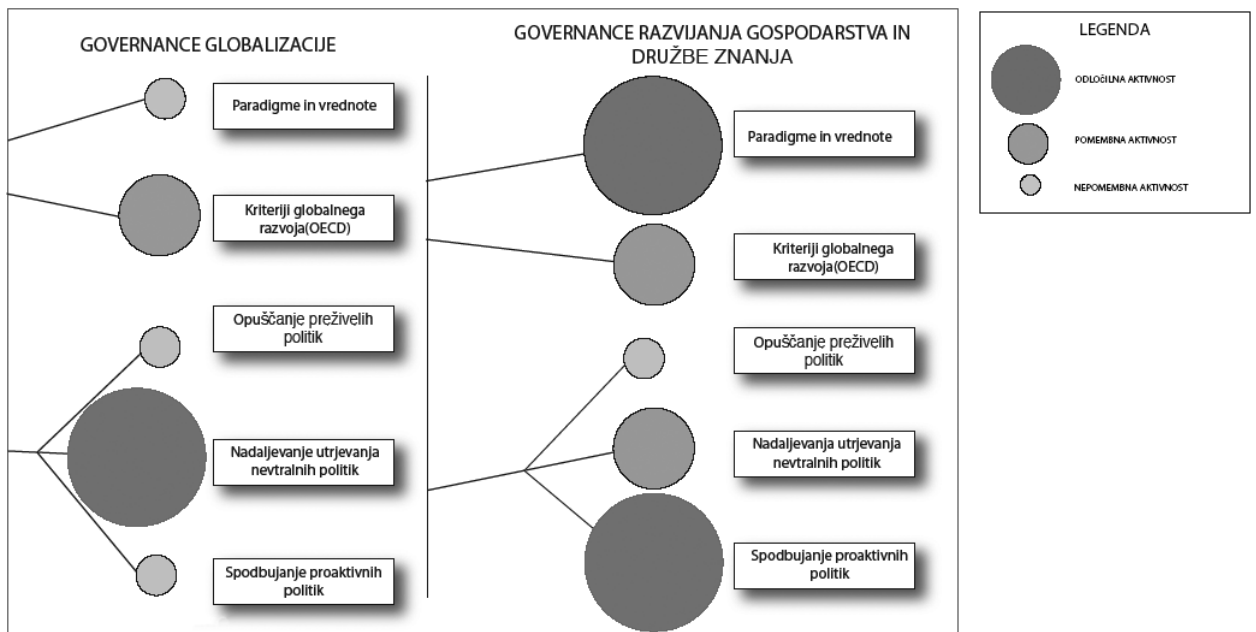
B: Teorija ekonomske svobode – odločilna vloga kapitala, trga in tehnologije – globalna odprtost in konkurenčnost

C: Nadgradnja odprtosti in konkurenčnosti z odločilno vlogo znanja, inovativnosti in konsenza družbenih partnerjev pri uveljavljanju trajnostnega razvoja

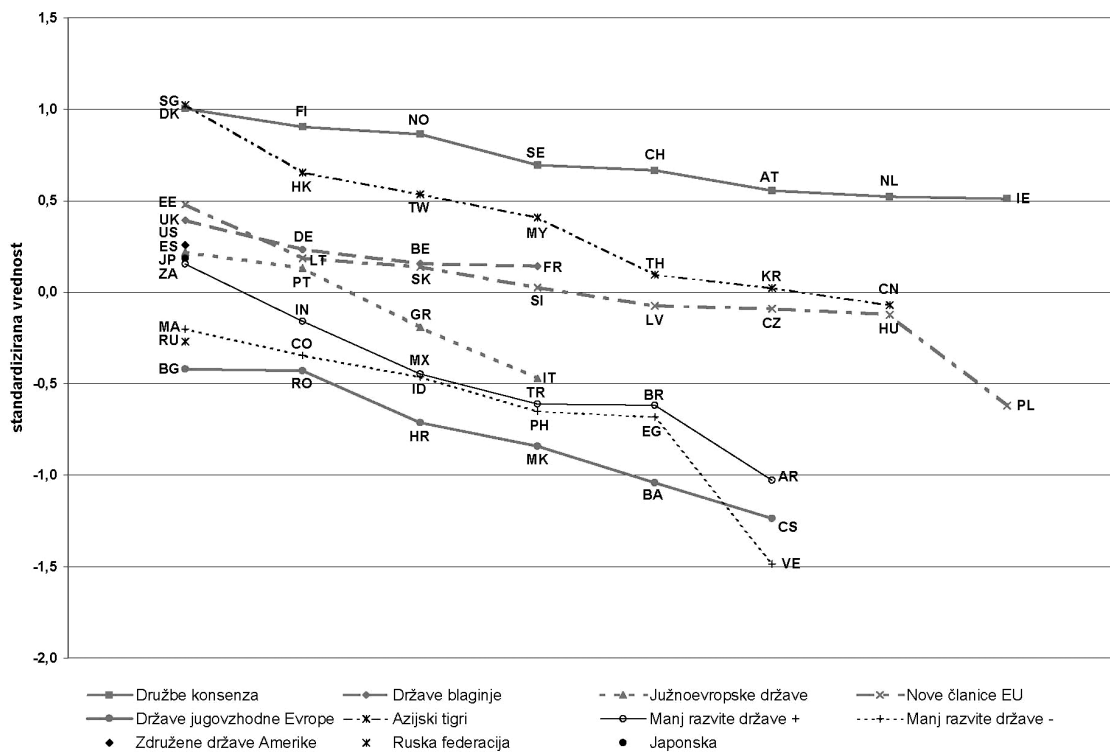
Vir: Sočan (2005)

Grafikon 2: Upravljanje in vodenje gospodarstva (angl. governance)

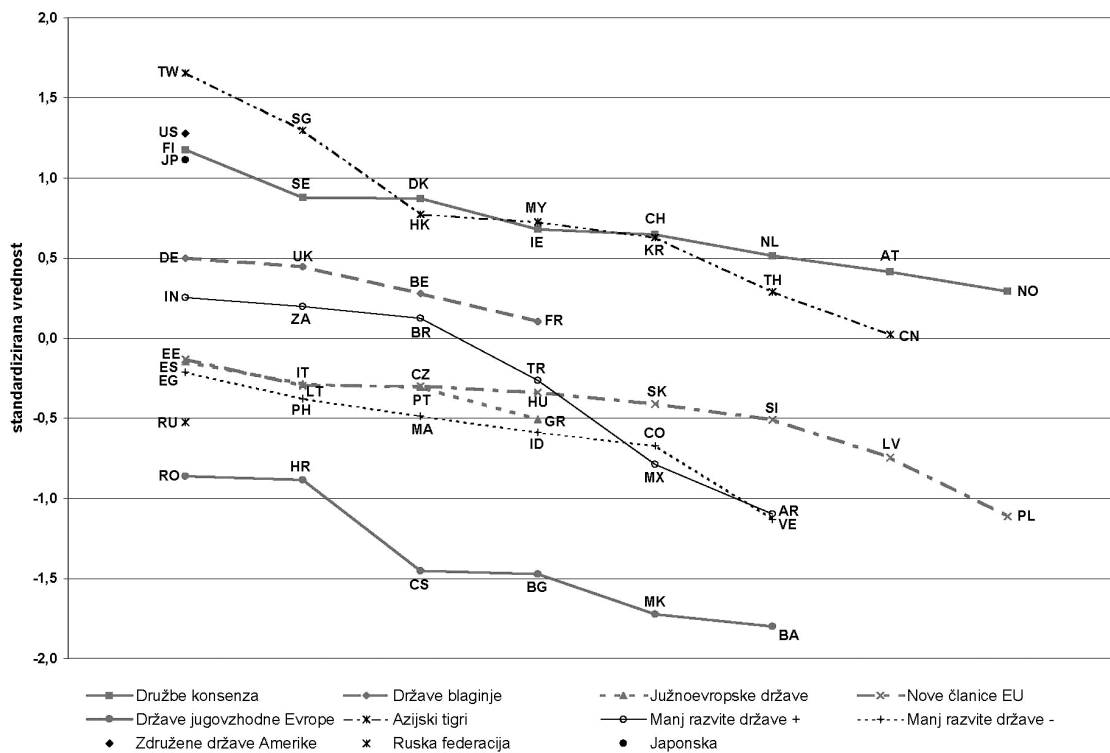
Vir: L. Sočan, 2007, na osnovi projekta STR

Grafikon 3: Sistem, makroekonomsko okolje in trg

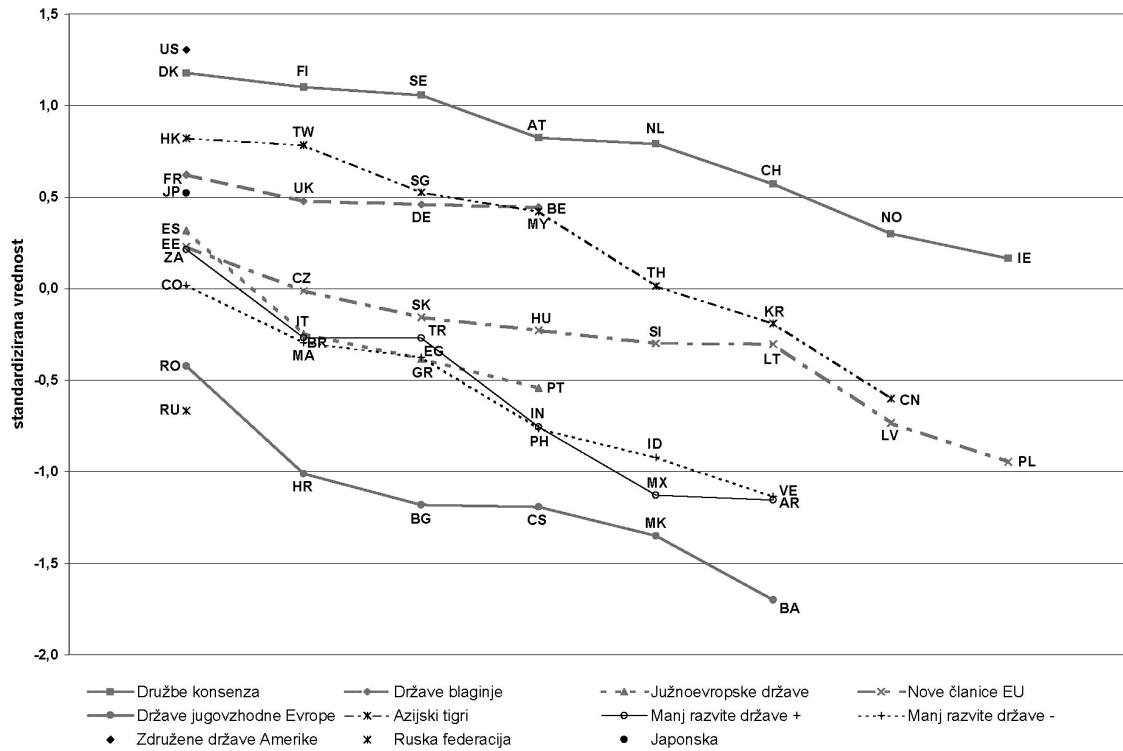
Vir: Sočan, Medica, FDV (2004), lastni izračun iz podatkov GCR (2004–2005), WCY (2004) in WB (2004).

Grafikon 4: Inovativnost

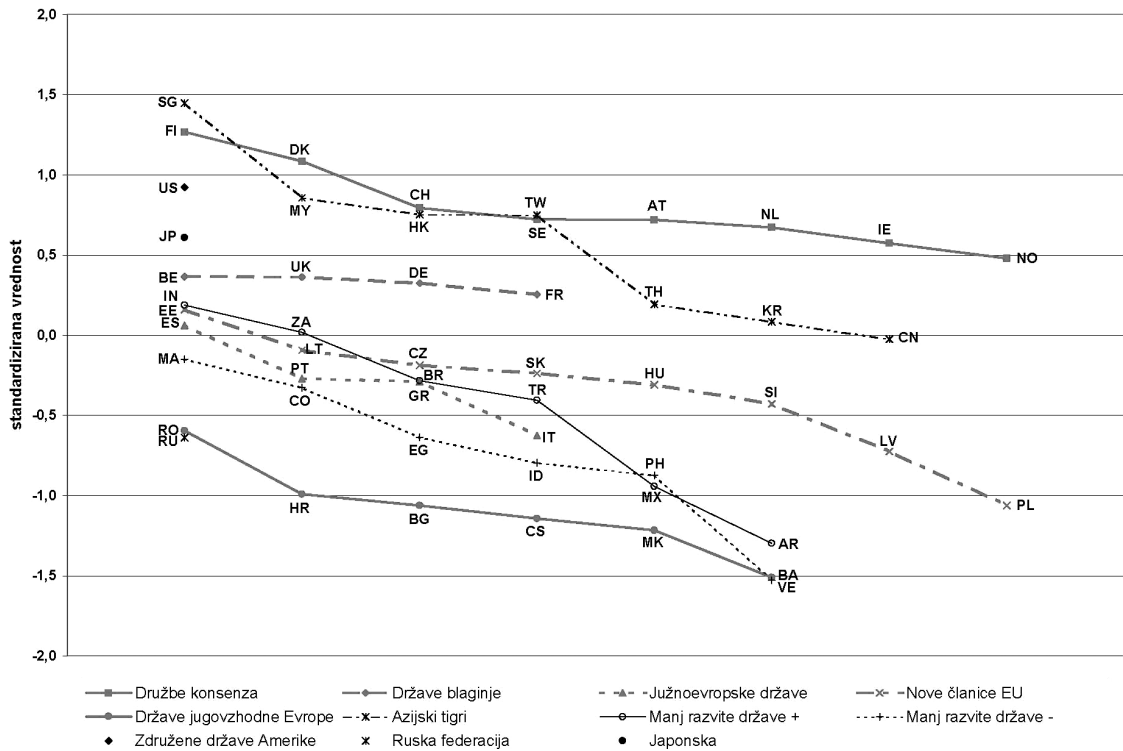
Vir: Sočan, Medica, FDV (2004), lastni izračun iz podatkov GCR (2004–2005), WCY (2004) in WB (2004).

Grafikon 5: Prestrukturiranje

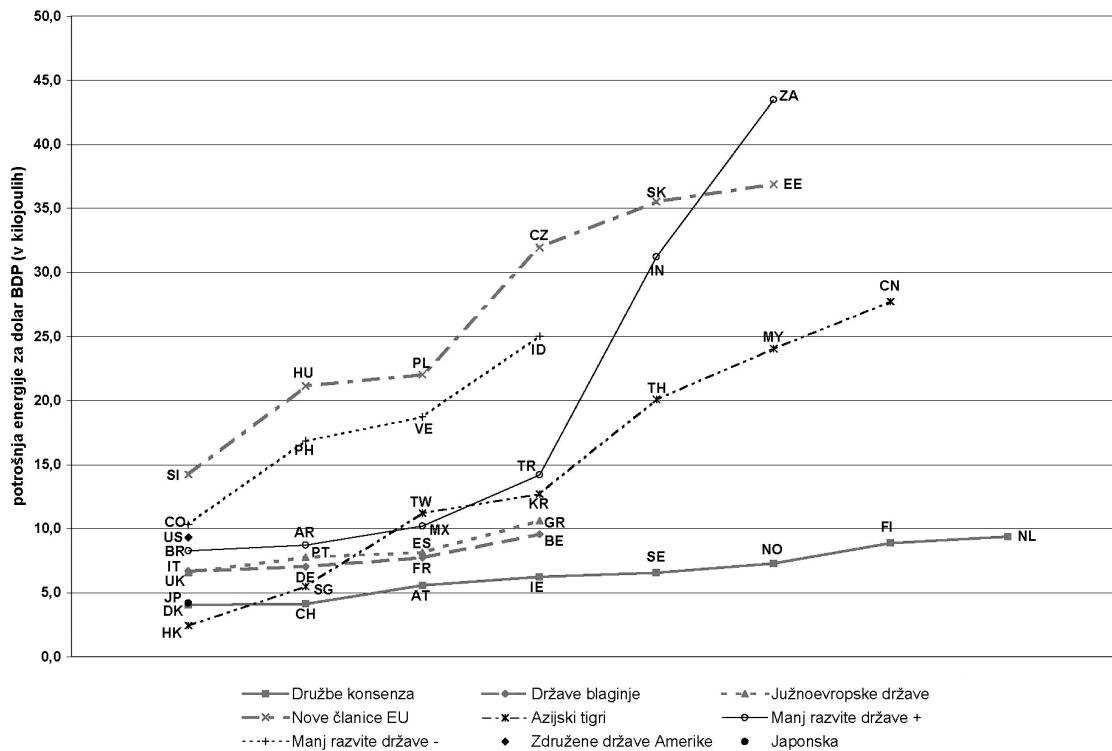
Vir: Sočan, Medica, FDV (2004), lastni izračun iz podatkov GCR (2004–2005), WCY (2004) in WB (2004).

Grafikon 6: Konsenz

Vir: Sočan, Medica, FDV (2004), lastni izračun iz podatkov GCR (2004–2005), WCY (2004) in WB (2004).

Grafikon 7: Energetska intenzivnost

Vir: Sočan, Medica, FDV (2004), lastni izračun iz podatkov GCR (2004–2005), WCY (2004) in WB (2004).

Grafikon 8: Inovacijski sistem na Finskem

BISTVO INOVACIJSKEGA SISTEMA

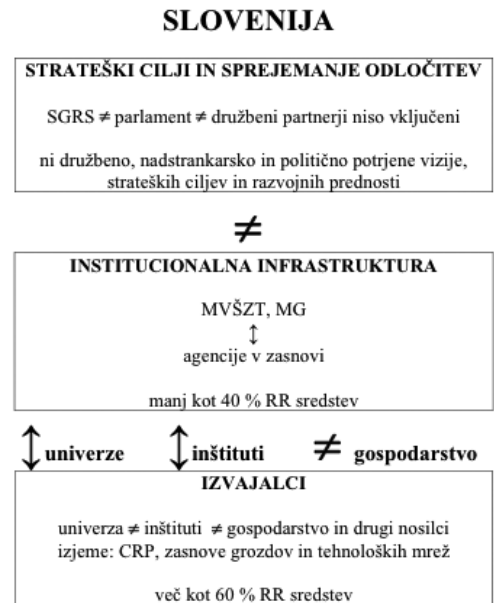
Moč odločanja o razvoju imajo družbeni partnerji in parlament, ki z institucionalno infrastrukturo konceptualno (na osnovi konsenza in temelječ na znanju in inovacijah), vsebinsko (razvojna področja: grozdi, tehnološke mreže) in finančno povezujejo razvojno delo univerz, inštitutov in gospodarstva oziroma uporabnikov.

Legenda:

↑, ↔: konceptualna, finančna in vsebinska povezanost = **pozitivna sinergija**

Vir: Sočan, FDV(2005)..

Grafikon 9: Inovacijski sistem v Sloveniji

BISTVO NEINOVACIJSKEGA SISTEMA

Moč odločanja o razvoju ima vladna administracija; gospodarstvo je konceptualno (na osnovi odločitev vladne administracije), vsebinsko (razvojna področja) in finančno razen izjem v celoti izolirano od države ter univerz in inštitutov.

Legenda:

↑, ↔: konceptualna, finančna in vsebinska povezanost = **pozitivna sinergija**

≠: konceptualna, finančna in vsebinska nepovezanost = **negativna sinergija**

Vir: Sočan, FDV(2005).